

Петар Д. ШЕРОВИЋ

КАКО СУ ВЕНЕДИКТИНСКИ МАНАСТИРИ У БОКИ КОТОРСКОЈ ПРЕШЛИ У РУКЕ ПРАВОСЛАВНИХ СРБА*

У писму од 6. јануара 1346., које је римски папа Климент VI упутио српском цару Душану Силноме, наведени су, између осталог и венедиктински манастири: s. Mariae Buduaensis, s. Nicolai de Petraniza, s. Lucae de Chertale, s. Michaelis de Tombe, s. Petri de Gradez, s. Mariae de Resson, s. Petri di Campo et s. Marci de Pinita, за које је папа тражио, да их цар Душан поврати католичком которском бискупу Сергију. За ове манастире као и за остале цркве, села и отоке, који се у писму спомињу, папа тврди да су их неки српски краљеви (nonnulli reges Rassiae), Душанови прешасници (praedecessores), у своје време заузели (occuparunt) и да их Душан још држи у својим рукама.¹

Овде ћемо да видимо, који су то манастири и да ли данас постоје, и у чијим су сада рукама:

Манастир s. Mariae Buduaensis у граду Будви био је претворен у војнички магацин.²

За манастир s. Nicolai de Petraniza, не зна се, где се налазио. Држимо, да је био негде на јужној Страни которског залива.

Манастир s. Lucae de Chertale био је, где је данашња православна црква св. Луке у Гошићу, у Кртолима.

Под monasterium s. Michaelis de Tombe разуме се гласовити манастир св. Архангела на Превлаци, који је данас у рушевинама, а где је, како се данас опћенито држи, св. Сава био установио катедру за зетску епископију.

Манастир s. Petri de Gradez дизао се је на месту, где је данас католичка црква св. Петра у селу Богдашићу.

Манастир s. Mariae de Resson био је свакако негде у Рисну, јер се је Рисан у средњем веку називао именом Resson.³

Није искључено, да је манастир s. Petri di Campo, који се у писму спомиње иза манастира s. Mariae de Resson исто, што и манастир s. Petri in Alba,⁴ који је био у селу Бијелој на месту, или у близини данашње мале католичке црквике св. Петра,⁵ на којој се налази узидано неколико фрагмената плохорезбарија геометријског карактера и плетерне орнаментике, каквих се налази и на другим венедиктинским црквама по Далмацији из доба т. зв. уметности сеобе народа⁶ (код нас од VIII—XI столећа). — Село Бијела, као и

---

* Текст преузет из: *Гласник – Службени лист Српске православне патријаршије*, год. IV, бр. 3, Сремски Карловци 1923.

¹ Theiner, Monumenta Slavorum Meridionalium. Vol. I, str. 215.

² Starohrvatska Prosvijeta, god. I, br. IV, str. 250.

³ Јиречек: Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, I, Wien 1901, str. 59.

⁴ С. Вуловић (Starohrv. Prosvijeta, god. I br. IV, str.250) био је мишљења, да се ово место односи на бијељски манастир св. Петра, који се налази у близини бијељског поља, те се по пољу могао називати и „de Campo”. И ми држимо, да је вероватније, да се овде мисли на манастир св. Петра de Campo у пољу бијељском, него ли на гласовити манастир св. Петра de Campo у требињском пољу, пошто се скупа спомиње са осталим венедиктинским манастирима на територију данашње Боке Которске.

⁵ Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, god. XLIII, str. 191-194.

⁶ Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, god. XLIV, str. 14, opaska 1.

варош Рисан, припадало је у средњовековној српској држави травунској области.⁷

За манастир s. Marci de Pinita не зна се тачно, где се је налазио, али по сличности имена могао је бити у Тивту, на месту званом »Пини«, »на Пине«.

Само за три од наведених манастира стално знамо, да су прешла у руке православних Срба и то: манастир св. Архангела Михајла (de Tombe на Превлаци, те манастир — данас само цркву — св. Луке de Chertale у селу Гошићу у Кртолима и манастир, данас такођер само цркву, св. Петра de Gradez у селу Богдашићу, који је сада опет у рукама католика.

Изгледа, да је венедиктинских манастира било врло рано у Боки Которској. Тако се н. пр. спомиње, да је венедиктински манастир св. Георгија на Оточићу пред Перастом постојао већ у X. веку.⁸ Знамо пак, да је у Далмацији већ од IX века било таквих манастира, који се у X, а особито у XI веку знатно умножише.⁹ Постанак, дакле, венедиктинских манастира на српском приморју датира из доба, када црква није била још дефинитивно подељена на источну и западну. Него, како је довољно познато, у ово је доба било на српском приморју, осим венедиктинских манастира са западним обредом и славенских манастира са славенским богослужбеним језиком и источним обредом, а у којима су живели источни монаси.

Пошто је ондашње становништво у Боки, изузев градове, било чисто српског порекла¹⁰ то је разумљиво, да се оно све то више окупљало око источних манастира и цркава, у којима се је служба Божја обављала на славенском језику. Од доба дефинитивне поделе цркава, када се је из католичких цркава почело уклањати све оно, што је сећало на њихову заједницу са источном црквом, још се јаче стало опажати удаљивање Срба од римске цркве. Кад је пак св. Сава основао српску аутокефалну цркву, сви Срби, који живљаху изван градова у данашњој Боки, пристадоше уза њу, дочим Срби у градовима Перасту, Котору и Будви остадоше у крилу римске цркве. Срби православни, који су живели изван градова у Боки, потпадоше под јурисдикцију двеју епископија, које је св. Сава установио, и то: они на јужном делу данашње Боке, потпадоше под јурисдикцију зетске епископије са седиштем у манастиру св. Архангела на Превлаци, а они, који живљаху на северном делу Боке потпадоше под јурисдикцију епископа Захумског са столицом у Стону.¹¹

Тако се многобројни венедиктински манастири у Боки од једном нађоше у средини, где живљаху искључиво православни Срби, који немаху ништа заједничког са римокатоличком црквом.

Венедиктински монаси већ су у оно доба били почели напуштати своје манастире у Боки, као што су били почели напуштати и по другим крајевима, док у овим крајевима на њихова места нешто касније дођоше монаси нових редова: св. Фрање и св. Доминика, венедиктински манастири у Боки сасвим опустише. Узрок је томе био, што огромна већина околног становништва бијаше православне вере, те монасима нових католичких редова не бијаше ту опстанка.

⁷ Стратимировић, О прошлости и неимарству Боке Которске у „Споменику срп. кр. Академије“ XXVIII, стр. 4. (по Јиречку).

⁸ Ђелчић: *Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro*, Задар 1880. стр. 69.

⁹ Рачки: *Nutamje stanje Hrvatske prije XII stoljeća – Crkva hrvatska*. (Rad Jugosl. Akademije LXXIX. стр. 166-168.)

¹⁰ Јиречек: *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters*, стр. 5.

¹¹ Јиречек: *ibidem*, стр. 31; Стратимировић: *Православна црква у Боки Которској*; (Годишњица Чупића, књига 17. стр. 214.).

С тога није ни најмање чудновато, да су негдашње венедиктинске манастире, који су били напуштени, а много пута и разорени од разних нападача, који су, како знамо из историје, чешће по Боки пљачкали и пустошили, српски владари на молбу уступили околним становницима православне вере, који су их обнављали и удешавали за своје богослужење, јер није било наде, да би их католици, којих бијаше у њиховој близини или врло мален број или у опште и не бијаше, обновили и тамо се опет уселили католички монаси. Нису се могли надати, да ће их помагати ни католици из градова Пераста, Котора и Будве јер су ови имали доста посла и око издржавања многобројних цркава и манастира, који су се налазили међу самим градским зидинама.

Тако се има протумачити, да је и негдашњи венедиктински манастир св. Арх. Михајила de Tombe или Catharensis на Превлаци био, као напуштен и разорен, обновљен у доба св. Саве, те је манастирска црква, већим делом материјалом од пређашњих манастирских зграда, на ново сазидана и то у романском стилу.¹²

У прво време није се нико противио томе, што венедиктински манастири бијашу овако обнављани, већ се је тај поступак сматрао потпуно наравним и оправданим. Тек касније сетише се католици, да би им било од користи, да се дочепају великог имања манастира св. Архангела на Превлаци, које је граничило са земљиштем которске општине и которске властеле, те почеше измишљати разне повеље, по којима би им српски владари овај манастир били даровали. И у которском статуту се спомиње овај манастир као которски. Јиречек каже, да је ово у статуту уметнуто у XV веку, када су Которани били уложили све своје силе да се дочепају овог манастира,¹³ ни у једној тачки уговора о предаји Котора Млечићима год. 1421. нема спомена о овоме манастиру, што је најбољи доказ, да није ни био у рукама Которана. А да би пак српски владари били даровали католичкој општини которској један српски манастир, у којему је била епископска резиденција, о томе је сасвим сувишно и расправљати, јер се одмах види, да је таква ствар немогућа.

И венедиктински манастир св. Петра de Gradez у селу Богдашићу такођер је раног постанка, али је и овај манастир био напуштен и по свој прилици разорен. Пошто је сав онај крај, где се је налазио овај манастир, био у доба Немањића густо насељен српским елементом, то су га духовно послуживали калуђери с Превлаке, јер је цео тај крај и припадао превлачком манастиру. То следи из натписа сачуваног на цркви, у којему се каже, како је зетски епископ Неофит год. 1269. на томе месту, које се је налазио »у области св. Михајила« сазидео цркву.¹⁴ Из речи натписа: **„сѣздахъ храмъ сѣи“**, види се, да је епископ Неофит ту сазидео из темеља нову цркву. Према томе, дакле, није стара венедиктинска црква напросто заузета и преудешена за источни обред. У цркви се пак налази узидан један комад камена с латинским натписом, за који се мисли, да потиче из доба после X, а пре XIII века¹⁵, из чега јасно проистиче, да је при градњи цркве у доба епископа Неофита употребљаван материјал од пријашње разрушене венедиктинске цркве. Нова црква је била на том месту подигнута колико с разлога, што је на том освештаном месту већ једном била црква, те је било најпри-

¹² М. Црногорчевић, Михолски Збор у Боки Которској (Старинар, орган срп. археол. друштва, X Београд 1893.)

¹³ Василије Марковић, „Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији“ стр. 33.

¹⁴ Стратимировић у спом. раду стр. 14.

¹⁵ Starohrvatska Prosvijeta, god. II, br. 1, str.53.

кладније, да ту буде опет црква, толико и с тога, што је ту било довољно материјала од рушевине старих манастирских зграда, којим се је нова црквена зграда могла подигнути.

Ова је црква била православна све док Бока није подпала под млетачку власт. Не дуго након заузећа Котора и околине са стране Млетака размахала се је по тим крајевима жестока католичка пропаганда. Тако видимо из једног акта млетачког дужда од 22. маја 1455. год., упућеног кнезу которском Јовану, да је которски бискуп Бернард стекао великих заслуга обраћајући »на стотине неверну и шизматичку чељад на веру католичку, која су се обратила и крстила и бискуповим сопственим рукама била кризмана, а највише у месту св. Петра у Грацу, испод Мрчевца, дијецезе которске. У тој је цркви исти госп. бискуп поставио једног католичког свештеника као душобрижника истога места и сувише села Богдашића и Кавча и околних«. ¹⁶ У ово доба, од прилике, прошла је у католичке руке и црква богдашићска, коју је саградио зетски епископ Неофит на месту, где је пре била венецијанска манастирска црква.

На сличан начин као два наведена манастира сигурно ће бити прешао у руке православних Срба и манастир св. Луке у Кртолима, а тако су могли прећи и други манастири у Боки, споменути у наведеном папину писму, у којему се нигде не спомиње, да би их Срби били силом заузели.

За манастир пак св. Петра de Сатро у селу Бијелој мислимо, да као такав није никада ни био прешао у православне руке. О овоме манастиру немамо никаквих поузданих вести, те не знамо, када је био запуштен. Народна традиција само каже, да је био разорен од неког варварског народа. Ми држимо, да је то било год. 1242., када Монголи провалише из Далмације у Боку и разорише све грађевине које им беху на путу сем манастира св. Георгија на оточићу пред Перастом. ¹⁷ — Нема нигде никаква трага, по којему би могли закључити, да је манастир св. Петра de Сатро био прешао у руке православних, па ни народна традиција, која често пута зна много о таквим догађајима да приповеда, о томе ништа не каже. Није се нашло никаквог остатка из оног времена, који би то потврдио, као што су н. пр. нађени многи предмети на Превлаци и споменути натпис на цркви у Богдашићу.

Свакако за ондашње становништво села Бијеле није ни требало обнављати тај манастир, јер је онда сигурно већ постојала у Бијелој црква посвећена Рођењу Богородице у Вељем Брду, коју ће Монголи бити поштедили, пошто је била малена и доста удаљена од пута, којим су они продирали. За ову цркву народно предање тврди, да је прастара и да потиче из времена пре Немањића. Пространо старинско гробље, обрасло већим делом жилама стогодишњих храстова, који су од старости већ угинули, те знакови слични оним, што се налазе

¹⁶ Стратимировић у спом. раду, приметба 115. стр. 37. према преводу по „Срп. Далм. Магазину“ за год. 1849. из Ферлатијева и Колетијева дела „Illyricum Sacrum“.

¹⁷ Ђелчић у спом. раду стр. 75; Стратимировић у спом. раду стр. 5. — Врло је веројатно, да су се венецијански монаси, пошто је минула погибел од Монгола, преселили из бијелског манастира св. Петра de Сатро у државу краља Беле IV и основали у данашњој пожешкој жупанији манастир, који се је назвао, по нашем бијелском манастиру monasterium Bela sive Grab (види Ђуро Сабо: „Три бенедиктинске опатије у жупанији пожешкој, св. Јелена, Бијела, Рудин“ у „Vjеснику hrv. arheol. друштва“ год. 1906/07, свеска IX) — Венецијански манастир св. Петра у Бијелој, уз наведена имена „in Alba“ и „di Сатро“ могао се је називати по имену села: Bela (Бијела) или одломка села, где се је налазио: Grab, јер се и данас управо у непосредној близини црквине св. Петра у Бијелој налази место, које се назива Граб. (Опширнију радњу о овом бијелском манастиру написали смо за „Vjесник за arheologiju i historiju dalmatinsku“, који излази у Сплиту).

на средовечним стећцима, урезани на прочељу цркве, најречитије говоре о њезиној старини.

Између год. 1318-1325 саграђена је била у Бијелој и друга црква, посвећена »Ризи Богородице«, за време, када је на захумској епископској столици, којој је припадало село Бијела, седео епископ Данило, касније познати српски архијепископ Данило II, чија се је слика, и ако врло оштећена, до данас сачувала на зиду у великој ниши олтарске апсиде ове цркве.¹⁸ Према томе је јасно, да не би било потребно градити ову цркву, да је разрушена црква манастира св. Петра била обновљена и обраћена у православну, јер би то било и сувише за једно релативно малено село, какво је тада могло бити село Бијела. Што се пак у наведеном папином писму спомиње и овај манастир, то је могуће, да се под тим разуме земљиште, које је некада припадало том манастиру, а које је, пошто је манастир био разорен и напуштен, било подељено међу околним становништвом православне вере.

Да Немањићи нису могли насилно заузимати католичке цркве и манастире, бар не у Боки, најбоље нам то потврђује довољно позната чињеница, што су они баш имали на својим дворовима многе католике из Котора, којима су поверавали најделикатније државне службе. Не би се никако могло разумети, да су они с једне стране католике Которане подизали на висока места у српској држави, а с друге стране, у исто доба наносили силу и неправду которској општини и которском бискупу и отимали им манастире и цркве, а поготово пак не, када знамо, како су Которани и под српском владом имали широку аутономију, коју су најенергичније знали бранити против свакога, ко би покушао, да је окрњи.¹⁹ Ми имамо дапаче доказа, да су Немањићи у сваком погледу заштићивали град Котор. Сам Немања, пошто је заузео Котор, даде град још боље утврдити и сагради у њему двор.²⁰ Год. 1195. саидана је у Котору римокатоличка црква св. Луке, која је год. 1689. уступљена православним, јер ови, премда у великом броју, немаху у Котору цркве, те се је на истој до данас сачувао натпис у латинском језику, у којему се спомињу велики жупан Немања и његов син Влкан.²¹

Немањин син Влкан, како је познато, био је господар Котора све до своје смрти. Пошто је и то познато, да је он био наклоњен католичкој цркви, он би, без сумње био повратио которском бискупу, да је овоме његов отац Стеван Немања био отео који манастир или цркву.

Ни за краља Стефана Првовенчаног не може се тврдити, да је отимао цркве и манастире которском бискупу, пошто знамо, да је њему много било до тога, да живи у пријатељству с римском црквом. За његова владања, а, како неки мисле, и његовом помоћу била је обновљена католичка црква св. Госпође (s. Maria Infunara) у Котору, те саграђени звоници католичке катедралне цркве св. Трифона у Котору.²²

Није могао слабо поступати с Которанима ни краљ Стефан Радослав, јер Которани наводе, да им је он, као и пре њега Ђорђе, син Влканов, потврдио многе повластице и обдарио их земљом. И ако је познато, да су ове повеље ка-

¹⁸ Види нашу радњу: „Црква Риза Богородице у Бијелој, у Боки Которској” у Гласнику зем. Музеја за Босну и Херцеговину XXXII, Сарајево 1920.

¹⁹ С. Новаковић: Неколика тежа питања српске историје. (Годишњица Н. Чупића год. 1912. стр. 14. и 15.)

²⁰ Стратимировић у спом. раду стр. 4; Ђелчић у навед. рад. стр. 64 и 65.

²¹ Стратимировић у спом. раду стр. 11.

²² Ibidem стр. 18 и 22.

снија измишљотина,²³ опет из њих можемо закључити, да би се Которани добро били чували да припишу таку повељу краљу, који би био познат као отворен непријатељ и прогонитељ Которана и њихове цркве.

Немамо повода, да мислимо, ни да је краљ Стефан Владислав наносио каква насиља Которанима и њиховој цркви, а тако ни краљ Стефан Урош I. Од краља Уроша I. Которани су износили повеље, којима им је потврдио стара права и повластице, а такођер и од жене његове, краљице Јелене, пореклом католикиње.²⁴

(Свршиће се.)

---

²³ Како сасвим тачно примећује В. Марковић у наведеном раду, у 51. опасци на стр. 74.

²⁴ Стратимировић у спом. раду стр. 4.

Петар Д. ШЕРОВИЋ

**КАКО СУ ВЕНЕДИКТИНСКИ МАНАСТИРИ У БОКИ
КОТОРСКОЈ ПРЕШЛИ У РУКЕ ПРАВОСЛАВНИХ СРБА*
(Свршетак)**

Краљ Стефан Драгутин оставио је био својој матери краљици Јелени, поседе у приморју од Дубровника до Скадра, што се дуго називало »земљом краљице матере.«¹ Познато је, да је краљица Јелена год. 1288. саградила у Котору манастир св. Франа. — Ми држимо, када би било истина, да су Немањићи пре доба краљице Јелене отимали католицима цркве и манастире, да би бар она, када је тим крајевима владала, била нашла пута и начина, да те цркве и манастире поврати которскоме бискупу. Зна се, да је она била »на гласу са своје духовитости, свог политичког талента и уплива, са своје побожности и енергије и не мање са свога културнога уплива на савремено српско друштво,«² па како су се и многи силнији обраћали њој за заштиту и посредовање у разним приликама, био би јој се обратио и которски бискуп, да се заузме да му се поврате раније отети манастири и цркве. Али како о томе нема нигде спомена, то је јасно, да которски бискуп није ни имао никаква повода, ни потребе, да се с таквим молбама на њу обраћа.

Краљ С. Урош II Милутин такођер је волео Которане. Он је више пута био у Котору, особито, када је водио рат по Арбанији и око Драча год. 1319. Тада је властели которској даровао храм св. Богородице на Росама и цркву св. Георгија на оточићу пред Перастом.³ Још год. 1305. био је краљ Милутин у Котору са својом матером краљицом Јеленом, те је тада свечаним актом у католичкој катедралној цркви которској потврдио неке даровштине манастиру св. Богородице Ртачке близу Спича. Том приликом били су у њиховој пратњи католички надбискуп барски, православни епископи зетски и хумски, католички бискуп которски и »дјед« богумилске цркве.⁴ Тим је краљ показао јединствен пример верске сношљивости, необичан у оно доба, јер се тако нешто у другој којој држави у средњем веку не би било могло лако догодити. Знамо даље, да је краљ год. 1319 дао саградити олтар у цркви св. Николе у Барију у Италији, а велику сребрену икону над олтаром израдио је уметник из Котора, по имену Обрад.⁵ Име краља С. Уроша II Милутина помиње се у латинском натпису од год. 1306. на негдашњој католичкој цркви св. Павла у Котору, која је била год. 1814. претворена у касарну.⁶

Краљ Стефан Урош III (Дечански) волео је такођер Которане. Он повери градњу цркве у манастиру Дечанима уметнику Виду, »малом брату«, дакле, католичком редовнику, родом из Котора.

Када у бици код Велблужда год. 1330. Которани под заповедништвом Николе Буће (Vucchia) отеше Бугарима заставу с крстом, краљ Стефан им обоје

---

* Текст преузет из: *Гласник – Службени лист Српске православне патријаршије*, год. IV, бр. 4, Сремски Карловци 1923.

¹ Лиречек-Радоњић, *Историја Срба*, стр. 313-314.

² Стратимировић, у спом. раду, стр. 5. (по Ч. Мијатовићу).

³ Ibidem стр. 5; Ђелчић у нав. радњи стр. 94.

⁴ Стратимировић у спом. раду стр. 5.

⁵ Стратимировић, у спом. раду, стр. 6.

⁶ Ibidem стр. 5; Ђелчић у нав. рад. стр. 99.

остави као »вечит знак славе и лојалне привржености«. На успомену на ово одликовање налази се још и данас крст на копљу заставе на католичкој катедралној цркви св. Трифона у Котору.⁷

И цар Стефан Душан Силни поверавао је Которанима најважнија места у државној служби. Тако је, између осталих, горе споменути властелин которски, Никола Бућа, био царев протовестијар и његов најпоузданији саветник. Други властелин которски Михајило, такођер из породице Бућа, био је год. 1351. као царев посланик у Млецима, да се заузме код млетачке владе за савез против Грка.⁸

Год. 1350. походио је цар Душан са царицом Јеленом град Котор, а у њиховој пратњи се је налазио и Никола Бућа. Бућа је био познат као добар католик, те је оградио у Котору цркву и манастир св. Николе, који је г. 1344. предао Доминиканцима.⁹

И задњи владар из куће Немањића, цар Урош, волео је Которане, који су му за дуго времена верни остали, када су га већ давно многа српска властела била изневерила. И он је, као и његови преци, которску властелу даривао и у свакој их прилици узимао у заштиту. Тако је н. пр. которској властели Васети Биволичићу (Василију Bolizza) и Трипети Бућићу (Трифону Bucchia), које називље: »верни, мили и љубазни«, даровао у баштину оток Мљет.¹⁰

Из свега досада наведенога проистиче, да Немањићи не само што нису прогонили Которане, који су били познати као добри католици, већ се види, да су их волели и штитили, те, када ствар тако стоји, онда је за свакога јасно, да нису ни њихову бискупу, ни цркви могли никакву неправду наносити. За ово имамо најбољу потврду у VI свеску Фарлатијевог дела »*Illyricum Sacrum*«, где се о српским владарима каже, да премда су били православне вере, нису ипак наносили никакве неправде, ни правили никакве сметње ни которскоме бискупу, ни католицима Которанима.¹¹

И велик број повеља, које Которани приказиваху, да су добили од српских владара, од којих је додуше, већина измишљених, најбољи су доказ, да они нису сматрали Немањиће насилницима или тлачитељима, јер не би имало никаквог смисла, да измишљају такве повеље и даровнице у оно доба, када би, без сумње, још било у свежој успомени непријатељско поступање и расположење Немањића према њима. Напротив, ми смо баш мишљења, да је Которане храбрило то, што је било опште познато, да су Немањићи њихове претке обасипали разним милостима, па су касније тако лако и без страха могли измишљавати разне лажне повеље или преиначивати оригиналне даровнице на своју још већу корист.

Питање је према томе сада, који је узрок био да је которски бискуп Сергије III замолио папу Климента VI., да се заузме код цара Душана, да му »поврати« толике цркве и манастире? — Ствар, како изгледа, текла је овако. Довољно је познато, да је цар Душан тежио да дође у додир с римском црквом кадгод му је то требало из политичких разлога. Исто је тако и папинска курија настојала, да утиче на цара Душана, кадгод је знала, да се он налази у каквој нужди, да би

⁷ Ibidem стр. 5; Ђелчић у нав. рад. стр. 99.

⁸ Стратимировић, у нав. раду, стр. 5.

⁹ Schematismus diocesis Catharensis pro anno MCMVII, стр. 26.

¹⁰ Стратимировић у нав. рад. стр. 6 (по Мајкову и Јиречеку).

¹¹ То место гласи: Quamvis autem reges ae dynastae Serborum fere omnes ab ecclesia romana ad graecos schismaticos defecissent (!), nullam tamen per eos injuriam sive molestiam episcopis et catholicis Catharensibus illatam invenio.

га склонила на сједињење с римском црквом. У ту се је сврху обраћала често на которске бискупе, па и на угледније Которане, особито пак на Николу Бућу. Бискуп которски Сергије обратио се је папи молбом, да посредује код Душана негде год. 1345. када се је већ знало, да се Душан намерава прогласити царем и да ће га крунисати српски патријарх, којег ће он пре поставити на то достојанство, а да неће тражити круну од римског папе. С тога је бискуп ценио, да је дошао згодан моменат, да, без икаквих обзира, затражи преко папе, да му цар Душан преда некадашње венедиктинске манастире: у Боки Которској, који су у своје доба били разрушени и опустели, те су неке од њих православни Срби из темеља наново подигли и удесили за службу божју по својем обреду, како би се тако дочепао њихових поседа.

Бискуп которски није водио рачуна о времену постанка ових манастира, које је било пре дефинитивне поделе цркава, те су, према томе, на њих могли имати једнака права православни као и католици, као ни о факту, да су ови манастири били напуштени и већином разорени, те да су околни становници, православни Срби, могли да те манастире обнове и отворе своје богослужењу, када није било наде, да ће их ко други обновити. Ако су у опће српски владари ове напуштене и већином разорене цркве и манастире заузели (*occuparunt*) и предали их онима који су у њиховој близини живели и желели, да их обнове, то се, према горе изложеном, нису о правду огрешили.

Упада у очи, да се у цитираном папином писму не спомиње по имену ниједан српски владар, који би био заузео један од наведених манастира или једну од споменутих цркава, већ се само каже опћенито »nonnulli reges Russiae«. То је најбољи знак, да ни которски бискуп, који је о томе обавестио папу, није могао навести име ниједног српског владара, који би протуправно био починио оно, ради чега се обеђује у папином писму.

Ако се је которски бискуп надао, да Душан у оном моменту неће испитивати тачност навода у папином писму, већ да ће само, да му папа не би правио какве тешкоће при крунисању за цара, одмах наредити својим православним поданицима у Боки, да речене цркве и манастире, које су они из рушевина подигли, предаду католицима, јако се је преварио, јер цар Душан такову наредбу нити је када издао, нити је могао издати, у колико би се односила на цркве подигнуте на месту порушених старих венедиктинских манастира у Боки Которској.

Друкчије је било са црквама изван Боке Которске, у унутрашњости, што их папа рекламира, за которског бискупа. Једино за ове цркве које су биле одузете католичком свештенству, јер је из њих ширило пропаганду међу српски народ, могао је цар Душан дати изјаву папи, да ће их повратити которском бискупу и да неће пречити католичко свештенство у његову деловању,

Не може се пак тврдити,¹² да је цар Душан повратио которскоме бискупу ниједну ни цркву ни манастир повељом изданом г. 1351. (*Miklosich, Monumenta serbica* 149), и када би била аутентична, што није.¹³ У овој се наиме повељи само говори, да је цар Душан решавајући спор између патријарха Данила (а не Јанићија, који је у оно време живео) и Которана, дао тобоже право на нека места у

---

¹² Како је то погрешно и без икаква темеља тврдио католички свештеник, горе споменути проф. С. Вуловић (*Starohrv. Prosvjeta*”, год. II, бр. I, стр. 52.), а по њему и многи други, премда је исти Вуловић у својој расправици „*Crkva katolička i vjeroispovijedanje istočno u Boki Kotorској*”, раније штампаној, сасвим тачно наводио доказе, како Немањићи нити су били, нити су могли бити слабо расположени према католицима у Боки, те да је сасвим искључено, да су их прогнали.

¹³ То смо доказали у споменутој нашој радњи у Гласнику Зем. Музеја у Босни и Херцеговини XXXII, на стр. 283.

Боки властели которској и потврдио им пријашње повластице, али се не спомиње ни једном речју, да би био »повратио« которскоме бискупу који манастир или цркву.